

Tud-e hagymát apróra vágni?

Komáromi József Sándor

Bolyongás a rengetegben

Nincs igazad, ha neheztelsz, hogy gondolataim közlése során olykor megkérdem tőled: „Érted?”

Rendben van, nem neheztelsz, hanem idegesít ez a mellednek szegezett kérdő szócska. Nyilván azt véled, felette nagyra tartom magam, s vajmi kevésre becsülöm a te szellemi képességeidet. Pedig a dolog fordítottja is többször előfordul, csak azt nem figyelted meg. „Nem értem!” — ismétlem el olykor háromszor is, rendületlen nyugalommal. Csöppet sem zavar, hogy netán korlátoznak nézel. Az ostobaság ott kezdődik, amikor az ember rábólint valaminek, ami korántsem világos számára.

Nem, dehogyan is képzelem magamat okosabbnak nálad. Ennek a mondataim közben felbukkanó kérdő szócskának egészen más oka van. Nemrégiben megvilágosodott előttem az, amit évekkel ezelőtt, egy írótól hallottam. Állítása, akkor, inkább rendkívüli szellemi bukfencket tünt, semmint egy rejtett igazság meghökkentő felismerésének; végre azonban megértettem, mennyire fején találta a szöveget.

Hogy mit mondott voltaképpen?

Panaszkodott, hogy milyen szeszélyes, mennyire megbízhatatlan az író nyers-

anyaga, a nyelv. A szavakat azért találták ki — magyarázta —, hogy közölhessük kívánságainkat, megértessük gondolatainkat. Ez azonban nem mindig sikerül, sőt, vajmi ritkán tudjuk szándékainkat teljes pontossággal átvenni egy másik ember érzelmi és értelmi világába. Mindazt, amit részletesen kifejtettünk és tüzetesen körülírtunk, homlokegyenest ellenkező értelemben foghatják fel. A szavak, sajnos, kétségbeejtően gyatra jelképek. Vegyünk egy egészen egyszerű példát. Ha kimondom, vagy leírom ezt a szót: fa — mennyiféle képzet merülhet fel a különböző emberek tudatában! Egy regényes csitrilány virágbaborult akácot képzel el s alatta magát és szerelmességét. Egy idős rákbeteg férfi előtt csupasz diófa rémlik fel, annak is a legvastagabb ága, amelyre felkőthetné magát. A fakereskedő mindjárt gerendákra, deszkákra s hasábfára gondol, az ácsmester képzeletében felvillan az egész tetőszerkezet; az asztalos ragyogó szekrényeken, székeken, ágyakon legelteti lelki szemeit; a temetkezési vállalkozó ábrándosan koporsóiban gyönyörködik — fejezte be elmefuttatását az író.

Igen, ez az amit végre tökéletesen megértettem, amiben fenntartás nélkül egyetérték velem. A szavak valóban felette silányul vetítik ki lelkivilágunkat és ijesztően alkalmasak arra, hogy félreértést szüljenek. Olykor az az érzésem, hogy iszonyú rengetegben bolyongok, amikor szavakkal akarom közölni gondolataimat; olyan óserdőben amelyből nincs kiút.

S lám, még arról is le kell mondanom, hogy gondolataim közlése során, mintegy mérőönt bocsátva a zavaros mélységekbe, megkérdeztem itt-ott: „Érted?” A te példád arra int, korántsem a megértés hídját szilárdítom, hanem a félreértés szakadékát szélesítem evvel, a kérdő szóval. Bele kell törődnöm, hogy én is éppúgy a félmegértés és a félmegértettség hullámverésében töltsem életemet, mint azok, akiknek legkisebb gondjuk is nagyobb, minthogy ilyesmin rágódjanak, vagy azok, akik nálam is nagyobb elszántsággal és keserűséggel igyekeznek szavakba önteni és a szavak öntvényéből kiolvasztani a gondolat aranyát — mindhiába!

Most már arra vagy kíváncsi, hogyan vált előttem egyszerűen vaskos valóság-gá az, amit évekig csupán szellemes képtelenségnek tartottam? Nagyon igazad van, nem minden ok nélkül gyűlt világosság agyamban.

Tíz évvel ezelőtt, filmrendező inas koromban, azt képzeltem, az egész világ körülöttem forog. Azóta megtanultam, hogy nekem kell a világ után szaladnom; sőt azt is, hogy hiába rohanok minden erőmet megveszítve, veritéktől csapzottan és lógó nyelvvél — soha el nem érhetem álmaimat.

Miért gondoltam valaha, hogy az egész világ körülöttem forog? Akkor még megrészegített, mennyire tolongnak körülöttem a nők. Szépek és csunyácskák szemérmesek és orcátlanok, okosok és butuskák, vegyes, Lenyűgözött, hogy nyomban körülvettek, amint megtudták mesterségemet. Persze, mind a filmre vágyott, csak én képzeltem, hogy egyszerű hivatásom, ellenállhatatlan férfiasságom kábítja el őket. Mérheterlen önzésemben azzal áltattam magamat, hogy a nőket tökéletesen boldoggá teszi, ha önzetlenül rajonghatnak.

Képzelted, mennyire meghökken-tem, amikor ebben a nyüzsgésben megismerkedtem egy olyan lánnyal, akire egy szemernyi se hatott a film csábítása. Értetlenül álltam e különös jelen- ség előtt, s fokozódó csodálattal néztem

fel rá. Csakhamar tisztáztam önma- gammal, mi az ami olyan ellenállhatat- lanul vonz feléje. A többi nőnek egy- egy testréssze ragadott el: a szeme a lába, a keble — Olgának a lelke tett részeggé.

Rendkívüli lány volt. A háború ször- nyűségei között serdült fel, egy ellen- ségtől megszállt nagyvárosban: légi- támadások rettegése, utcai akasztások iszonyata, nélkülözések nyomorúsága rétegződött idegeiben — mindez azon- ban nem váltott ki belőle sem féktelen életszomjat, sem érzéketlen egykedvű- séget. Huszonegy éves volt akkor, tiszt- viselő, ötosztályos középiskolai vég- zettséggel s azzal a lobogó elszántsággal, hogy egyetemi oklevelet szerez. Én szédülést éreztem pusztá elképzelésére annak a könyvekből rakott bábeli tor- ronynak, amelyre fel akar kapaszkodni s őszintén szólva, kis-é értelmetlennek találtam törekvését. De bármilyen gye- rekesnek láttam, amit a fejébe vett, s bármennyire kétlettem, hogy mind- végig ki tud tartani, törekvése annál inkább szívenütött.

Könnyen megértheted meghatottsá- gomat. Azzal az ábránddal lendültem a filmrendezői pályára, hogy alkotásaim- mal ámulatba ejtem majd a világot, s még nem is voltam igazi rendező. már- is csúszni kezdtem lefelé. Eszményeim lerongyolódásában nem kis része volt a körülöttem tolongó talmi nőknél elért ol- c-ó szerelmi sikereimnek. S íme, most a sors, mintha csak jóvá akarná tenni eddigi rossz tréfáit, úgy vezette útamba ezt a pompás teremést. Ha volt valaki, aki szüntelenül a jobbik énemem ösztö- nözte, akkor az Olga volt.

Különös helyzetbe kerültem: mély sértődöttség és szívszorító fájdalom hullámozott bennem s határtalanul boldog voltam. Különös helyzetbe ke- rültem, de ha győző türelemmel, tal- lán ki tudom bogozni ennek a furcsa csomónak a szálait.

Mindazok a nők, akik tettett elra- gadtatással törtettek felém, valójában csúfosan lebecsültek engem is, saját magukat is, a filmet is. A filmművé- szetben alig láttak egyebet káprázatos szórakoztató iparnál, a filmszínész- legfőbb hivatásának a tömegek érzel- ciklandozását tartották, s a filmren- dezőre holmi busásan fizető kerítőként tekintettek. Rendben van, a filmek nagy átlagát tekintve nem is olyan na- gyon tévedek, sőt magam is a legjobb úton voltam, hogy efféle filmrendezővé váljak. Végére mindegyikünk szíve-

sebben fogja meg a dolog könnyebbik végét, hát még, ha a világ azért fizet a legőszintébb tapssal! Csakhát én mégsem a szeretőim orgazdája akartam lenni, hanem életre-halálra vágytam szövethetkezni valakivel, az egész világ ellen. Igen, az egész világ aljassága és hülyesége ellen, s amikor rábukkantam egy olyan lányra, akivel életre s halálra szövethetkezhettem volna, akkor az nem kívánta ezt a szövetséget! Képzelheted, mennyire sértett, hogy Olga sem tartotta többre mesterségemet, mint a többi nő, s mennyire fájt, hogy nem érti meg álmaimat.

Miért nem magyaráztam el neki apróra, mit jelent számomra a film? Hogy tehettem volna, ha egyszerűen nem akart hallani sem róla! Valahányszor nekiduráltam magamat, mindig evvel szakította meg ábrándozásaimat: „Nem beszélhetnék valami értelmesebb dolgokról?” Csöppet sem volt ügyére, hogy el akarom téríteni az egyetemi képzettségtől, s holmi kétes becsű film-dicsőség felé csábítgatom. Megkíséreltem felvilágosítani, hogy téves úton halad: a pusztá oklevél, bármekkora pecsét dicsíte, korántsem boldogít, sőt a boldoguláshoz is édes-keves. „Mért akar megfosztani a legnagyobb kincsemtől, ha mitsem adhat helyette?” — kérdezte szemrehányással. Erre aztán végképp elnémultam.

Nézd, háromféle ember van. Az egyik pontosan tudja, mit akar: ezekből lesznek a világ urai, a hadvezérek, bankárok meg a mammutvagyonok összeharcsolói. A másik mindig akar valamit, de sose tudja pontosan, mit akar: ezekből kerülnek ki a tudósok, a feltalálók, a művészek. S a harmadik semmit sem akar, alig várja, hogy letehesse a tolat, vagy a vakolókanalat, s mehesse moziba, táncrea vagy kocsmába: ezeké a mennyek országa. Hja, én abba a legszerencsétlenebb második fajtába tartozom: tudtam, valami nagyot akarok a filmművészetben, de magam tudtam a legkevésbé, mit is akarok. Hogyan nyerhettem volna hát meg álmaimnak Olgát? Honnan merithettem volna a bátorságot eltántorítani újtjáról, amikor magam is tétován tapogatóztam? Ki tudja, hátha mégis neki van igaza? Mély sértődöttség és szívszorító fájdalom hullámzott bennem, s határtalanul boldog voltam, hogy találtam valakit, akinek lelke is van, nemcsak teste.

Furcsákat tudsz kérdezni. Természetesen, szép lány volt. Csúnya nő iránt, bármilyen nemes is a lelke, legfeljebb

hideg tiszteletet érez az ember, nem repdeső rajongást.

Ha azonban meg kellene mondanom, mi tetszett leginkább rajta, csak da-dogni bírnék. Tetszett nekem minden porcikája, anélkül, hogy valamelyik testrésze megragadó't volna rendkívüli tökélyével. Mégis, talán leginkább a koponyáját szerettem. Hiába mosolyogsz, mondok én ennél különösebbet is. Soha hozzá nem nyúltam Olgához, csak azt kértem egyszer tőle, engedje meg tapintanom a fejebűbját. Megütődő't ő is ezen a kívánságon, de engem boldoggá tett, hogy nem éri kiábrándulás. A legtöbb embernek kissé elrajzolt, hepehupás a koponyája; szinte szabály hogy lassan benövő fejünkklágánál mindig marad egy kis bemélyedés. Nos, Olgának olyan szabályos és sima volt a fejebűbja, akár valami remekbe öntött tekegolyó.

Azon se csodálkozz, hogy soha még csak Olga keze után se nyúltam. Igazán nem voltam valami szégyellős gyerekek, s akadt némi tapasztalatom afelől, hogy a lányokat egyenesen az ágyba is meghívhatja az ember, de Olgát eszem ágában sem volt besorozni holmi lányok közé. Mindent inkább akartam, mintsem kiábrándítani, vagy éppen megsérteni.

Félévi ismeretség után — miközben alig történt közöttünk több, minthogy sétálgattunk, sz nházba jártunk, kétszer moziba is eljött a kedvemért — elhatároztam, feleségül veszem Olgát, ha ugyan hozzám jön. Nem, csöppet sem voltam tisztába vele, s voltaképpen azt kellett volna kipuhatólnom: mit is jelentek számára? Törttem a fejemet, hogyan kérdezzem meg, s mit kérdezzek tőle — amikor felillant előttem édesanyám tanácsa. Azt mondta egyszer az én jó anyám: „Gyerekem, ha meg akarsz bizonyosodni, hogy egy lány való igazán jószívvel van-e hozzád, csak annyit kérdezz meg tőle, tud-e hagyományt apróra vágni? A válaszából menten kiviláglik, hányat ütött az óra!”

Hangosan felnevettem örömben, amikor ez a pompás dolog eszembe ötlött, s egy vasárnap délelőtt, kissé közelebb hajolva a parki padon, megkérdeztem: „Olga, tud maga hagyományt apróra vágni?”

Úgy tettem fel ezt a kérdést, mint valami varázsigt, amelyre egyszerűen nem lehet hamis választ adni, hiszen édesanyám oktatott rá, az az egyszerű tiszta, munkában elnyűtt parasztaszony.

Úgy tettem fel, mint aki azt kérdezi: „Olga, jó ember maga? Szível engem? Akar a feleségem lenni?”

Úgy tettem fel, mint aki magával a sorssal néz farkasszemét: mit tartogat a számára?

Érted?

No, nagyon jó, ha legalább te érted, mert Olga, sajnos, egy fikarcnyi fikarcot sem fogott fel belőle. Rámnézett, kis ijedséggel a szemében, hirtelen felemelkedett ültéből, s ennyit mondott, gúnyosan: „Majd ha azt is megtanultam, jelentkezek magánál, filmrendező úr!” Azzal sarkonfordult és faképnél hagyott.

En pedig nem szaladtam utána. Nem közeledtem soha többé egy tapodtat sem feléje. Ugyan minek? Hiszen a válaszával elárult mindent, félreérthetetlenül. Mekkora számár voltam, amikor abban reménykedtem, hogy idővel majd csak hozzám édesedik, s megoszthatom vele egész életemet. S ha nem szeret, a lelke rajta, de igazán kár volt gúnyolódnia! Velőlkig megsértődtem, ezúttal édesanyám nevében is. S mintha hályog esett volna le a szememről. Buta kis majom ez, nagyralátó törekvésekkel, amelyekből végül persze nem lesz semmi, szép ha az érettségig futja majd erejéből. Csak én lehetek olyan ostoba, hogy mindjárt rendkívüli teremtést láttam benne. Egy ideig azért sajnáltam a szívem, azután megtudtam, hogy feleségül ment egy orvoshoz, s később én is megnősültem.

Úgy tartottam, az élet már felvette ennek az én történetemnek az utolsó jelenetét is, pár hónappal ezelőtt azonban azt hallottam, Olga befejezte egye-

temi tanulmányait. Nem érte be a pusztá oklevéllel, doktorált is ráadásul. Képzeld, a művészettörténet doktora! Kicsit beleszédültem ebbe a híradásba. Egek, mi lehetne énbőlőlem, ha a feleségem nem operett-színész nő volna, hanem a művészettörténet doktora! Valami még sincs rendjén az én szegény édesanyám tanácsával — csóváltam meg a fejemet. Mert megkérdeztem én, persze, a feleségemet is, mielőtt meg esküdtünk, hogy tud-e hagymát apróra vágni? „Már hogyan tudnék, maga bolondos!” — felelte kacagva. Azám, csak hogy esze ágában sincs ilyesmivel bíbelődni. Egyszer megkértem, készítsen hagymasalátát vacsorára. „Mi nem jut eszébe, bebűösítsem az ujjaimat?!” — nézett rám méltatlankodva.

Hja, Olga doktorátusának hírére kezdtem el forgatni elmémben mindazt, amit az író a gondolatok közléséről felpanaszolt. Akkor eszméltem rá, mekkora kockázat szavakkal kovácsolni a szerencsénket. Ha két karomba kapom s összecsókolom Olgát, bizony csak jobban végződhetett volna minden!

Hogyan, kicsoda?

Nem lehetetlen, hogy igazad van. Talán valóban fordítva áll a dolog: nem a szavakban, hanem mibennünk a hiba. Gyatrán fogalmazzuk meg gondolatainkat és képtelenek vagyunk követni a szavak szárnyalását szegényes érzéseinkkel, satnya agyvelőnkkel. Az eredmény azonban, sajnos, ugyanaz: két ember száz esetben egyszer érti meg egymást tökéletesen. Egyébként az történik, hogy az egyik beszél s a másik a fejét rázza, vagy hallgat, vagy bólogat — de másképp érzi és másképp érti a dolgokat.

A lélek honvágya

Hogyne, megnéztem én is azt a filmet, kishúgom. Azt éppen nem mondhatnám, hogy nekem is borzasztóan tetszett, de igazi élmény volt számomra és sok mindent felkavart bennem. Többet mint gondolnád, drágám.

Tessék?

No, ez igazán szép volt. Most pedig idehallgass. Elhiszem, hogy a film téged a szó szoros értelmében megrázott, nem kétlem, hogy neked tizenhatéves fejeddel mélyebb érzéseid vannak, mint nekem, és azt is töredelmesen beisme-

rem, hogy mióta doktorrá avattak elviselhetetlenül fennhéjázó lettem. Ezzel szemben, légy szíves, te is vedd tudomásul, hogy közönséges csacsi vagy! Ha azt mondtam, a film többet felkavart bennem mintsem gondolnád, ez korántsem azt teszi, hogy jobban megértettem mint te. Nem, kishúgom, egészen másról van szó. Arról, hogy, valamikor réges-régen, kis híján a film rendezőjének a felesége lettem.

Ej, dehogyan is haragszom! Örülök, hogy végül egészen jól megértettük egy-

mást, s hogy bebizonyítsam, mennyire nem haragszom, teljesítem a kérésedet és elmondom ezt a régi történetet.

Életem legszebb szakaszán ismertem meg a filmrendezőt: két esztendővel a második világháború befejezése után, huszonegy éves koromban. Pezsgett és forrongott körülöttem az egész világ: úgy látszott, az élet vissza akarja fizetni mindazt, amit a háború alatt elrabolt tőlünk. Igen, de én úgy éreztem, felmérhetetlen kincseket ragadtak el tőlem, s nem boldogított a sorozatban gyártott kárpótlás. Nem tartozom azok közé sem, akik azt hiszik, a pusztaszepségükkel megújítták az élet főnyereményét. Méltó jóvátételt akartam, olyasmit aminek az értéke feltétlen és kétségbevonhatatlan. Így választottam azt, amire a háború nélkül gondolni is alig mertem volna: egyetemi oklevelet!

Micsoda akaraterő acélosodott bennem! Mekkora lelkesedés hevített! Mennyire tiszteltem önmagamat!

Délelőttönként irodába jártam, s többször délutánra is vállaltam egy kis gépelést, hogy fussa a tandíjra meg a könyvekre, s amíg más lányok moziba mentek és fiúkkal sétálgattak, én konokul tanultam. A háborút követő hat éven át más sem tettem, mint dolgoztam és tanultam, egészen az érettségig. Mégis, az a hat esztendő volt életem legragyogóbb szakasza. Azután feleségül mentem Péter bátyádnak, búcsút mondtam a hivatalnak, rendszeresen eljárhattam az előadásokra, volt elegendő idő a tanulásra, anyagi szükség helyett jóléte jutottam — de az egyetem már nem lelkesített igazán.

Nem, dehogy is a tanulást úntam meg. Hanem az egész kezdett valahogy értelmetlen vesszőfutássá válni. Majd később még beszélünk erről, egyelőre maradjunk a filmrendezőnél.

Te nem ismered őt véletlenül? Még csak látásból, az utcáról sem? Á, ha csak képeit láttad a lapokban, az semmi! Akkor nem tudhatod, hogy téjfehér a bőre, égszínkék a szeme és lángoló vörös haja van. Nagyon érdekes és nagyon vonzó jelenség. Mégis, szüntelenül valamj korlát volt közöttünk, amely megakadályozta, hogy egészen közel kerüljünk egymáshoz. Néha úgy hittem, nem több ez az őszi verőfényben szállongó ökörmaynál, ám utóbb mindig kiderült, eltéphetetlenebb a sodronykötélnél.

Dehogy is akarok én rejtvényekben beszélni, kishúgom! Csakhát, nem olyan

egyszerű kifejezni azt, amivel magunk sem vagyunk egészen tisztában.

Mondtam már és eszem ágában sincs tagadni, hogy a filmrendező nagyon tetszett nekem fehér bőrével, kék szemével és vörös hajával — de valahogy mégis idegenkedtem a haja színétől. Tudod, van egy ostoba közmondás amelyik azt tartja: „Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jó!” Az motoszkált a tudatom legmélyén mindig, hogy egy ilyen vöröshajú nem is lehet egészen rendes ember. Azóta már megtanultam, nem egy vöröshajú nemcsak kivételes művész, hanem igen nagy jellem is volt egyben. Többek között az akiért annyira rajongok, Van Gogh.

S hogy lásd, milyen buta voltam, bevallom, kicsit lenéztem a foglalkozását is. Az is mesterség vagy éppen hivatás: filmrendezőnek lenni? Az én számomra a mozi, akkor, kevesebb volt a cirkusznál. Ő, szegény, belőlem is legszívesebben filmcsillagot faragott volna, de én nyomban leintettem, mihelyt a filmről kezdett áradozni. Hogyisne, boldog lennék elcserélni azt a szörnyen komoly egyetemi oklevelet, holmi hívságos, csalóka hírességért!

Mégis, azt hiszem a film iránti megvetésem mélyen szép adag féltékenység húzódott meg. Roppant bántott, hogy udvarlómat valósággal körülrajongják a filmsikerre áhízó nők. Nyilván azért is volt olyan kis véleményem a nőkről.

Dehogy, énrólam viszont túlon túl sokat tartott, dehát ez se szerencse volt, hanem szerencsétlenség. Egyre a lelkemmel volt elkeveredve, de soha még csak meg sem kísérelt megcsókolni. „Maga túlságosan tisztel engem, mint ha én nem is volnék éppen olyan nő, mint a többi!” — vettem a szemére egyszer. „Hogy mondhat ilyesmit, Olga! Követelem, azonnal kérjen bocsánatot önmagától!” — válaszolta megütközve. S én, persze, mélyen meghatódtam, csak női ösztönöm sugdosta fülembe sanda gyanakvását: „Ez se különb a többi férfinel, csak ravaszabbul fondorkodik. A lelkedről beszél, pedig csak az öledre vágyik!” Ő, az a mi híres női ösztönünk, amelyre olyan büszkék vagyunk, amelyről azt véljük, többet ér a legokosabb férfi minden tudásánál! Pedig csak önmagunkat kisebbitjük, amikor avval kérkedünk, hogy az egész világ az ágyékunk körül forog. Hát, látod, ez volt az az eltéphetetlen sodronykötél, az én kétségeim, az oktondiságom. Emiatt nem tudta egyi-

künk sem, hogyan is áll a másikkal, mit is akarunk egymással? De a legnagyobb ostobaságot még csak azután követtem el, akkor amikor a szó szoros értelmében ellöktem magamtól a filmrendezőt.

Egy koratavaszi vasárnap délelőtt az egyetem-téri parkban volt találkoznunk. Tékozlón szórta sugarait a nap, ragyogott körülöttem az egész világ: a házak, a fák, a fehér padok. S legkivált a filmrendező ragyogott, valami belső izzás sugárzott róla. Amint ránéztem, nyomban megsejtettem, valami különös mondanivalója van számomra. Nem, nemcsak megsejtettem, halálos biztonsággal tudtam: feleségül akar kérni! Még egyszer az arcába pillantottam s akkor, abban a heves ragyogásban, apró szeplőket fedeztem fel az orra tövében. Elfogódva ültem mellé a padra, s azt mondtam magamban: „No, Olga, szépen vagyunk! Egy ilyen szeplős, vörös férfi felesége leszel!” S kacagtam belülről, áradó boldogsággal. S lehunytt szemhéjjal vártam, hogy kimondja azt a szót, azt a legnagyobb szót, amit egy fiú egy lánynak mondhat. S amikor kimondta, ijedten felugrottam, egy percig tágrameredt szemmel néztem rá, azután valami ostoba, gúnyos választ adva megfordultam és elrohantam!

Persze, hogy nem érted, kishúgom, hiszen ma már magam értem a legkevésbé akkori viselkedésemet, bárha magatartásom nem volt annyira értelmetlen, mint ahogy az első pillantásban tűnik. A filmrendező ugyanis evvel a furcsa kérdéssel ijesztett meg: „Olga, tud maga hagymát apróra vágni?”

Te csak ne vess, én már búsultam föltette ügyis eleget. S persze, nem azért rémültem el annyira a kérdésétől, mint ha nem tudtam volna hagymát apróra vágni, hanem éppen azért, mert nagyon is jól értettem ezt a mesterséget. Még tízéves koromban megtanultam, Munától; Muna meg, szegény, valósággal ebbe halt bele, a hagyma vagdosásba. Ott lakott, velünk egy udvarban, egy szoba-konyhás lakásban. Ő volt az én kis lány szememben az élő regényesség, az a gyönyörű, fiatal asszony, az ő rajongó szerelmével a férje iránt, Muna másról nem is tudott beszélni, gondolkozni, ábrándozni, csak Hasszánról. Hasszán volt számára az álruhás kalifa az Ezer-egyéből és Seherezáde sem láthatta szebbnek a maga hőseit, mint Muna Hasszánt. S tudod, ki volt ez a

Hasszán? Egy sárgafogú, raposképű, az orra hegyéig szutyko; utcai cipőtisztító.

Hanem, mindez még hagyján, Muna rajongásának sugárzásában én is kész voltam álruhás kalifát látni Hasszánban, mindaddig amíg a szutykos cipőtisztító kegyesen türte Muna rajongását. Utóbb azonban annyira ráunt, hogy elkezdte verni a feleségét. De, azt ne hidd, nem holmi sületlen tréfa volt az, afféle goromba enyelgés. Öklével sújtott arcába, amikor Muna véresen bukott a padlóra, típirta, rugdosta.

Az ocsmányság betetőzéséül Hasszán úgy tüntette fel, mintha féltékenységből titlegelné feleségét. „Engemet már kutyába se veszel, te büdös szajha, egyre csak a szeretődön jár az eszed? Még a rántást se készíted el rendesen, csupa hagyma az egész leves!” — ordította. Már úgy vagdostuk a hagymát, a kés hegyének avval a sebes, apró ütögetésével, mint az őrltek. Muna is, én is; már nem lehetett benne nagyobbat találni egy makula mákszemnél; de Hasszán, alig fordította szájába a kanalat, már ugrott fel s iszonyú szitkozódások között lecsapott Munára. A szerencsétlen teremtés félérve belehalt a testi-lelki gyötrelmekbe, Hasszán meg a harmadik héten új ágyast hozott a szoba-konyhás lakásba.

Tudom, kishúgom, ezek után nem csodálok, ha elrémültem a filmrendező kérdésére. Mintha jeges kézzel markoltak volna aszívembe: „Hát ez engem halálra akar kínozni?!” Igen, de miért kellett esztelenül elrohannom, anélkül, hogy legalább megkíséreltem volna kipuhatólni: mit is akart kérdezni az a fiú? S ha már elrohantam, legalább utóbb igyekeztem volna jóvátenni ostoba viselkedésemet!

Hiszen tettem is némi tétova kísérletet, mindjárt másnap kerestem telefonon, de nem találtam meg. Pár nap múlva ismét hiába telefonáltam. S akkor megint felülkerekedett bennem a tyúkeszűség. Arra vetettem, majd megtalálj ő, ha kellek neki. Ha meg nem kellek olyan nagyon, akkor annál jobb, hogy így történt minden. Olyan elszántak és vakmerők vagyunk, amikor meg kell bántanunk valakit, s olyan gyávák és gyámoltalanok, amikor jóvá kellene tenni hibáinkat!

Jaj, dehogyis a filmrendezőnek tessék szemrehányást kishúgom! Eszem ágában sincs azt mondani: miért nem kérdezett meg egyszerűbben és világosabban? Hiszen ő nyilván a lehető legjobb módot kereste, s csak magamat

kárhóztathatom, ha nem merte nyíltan feltenni kérdését. Azért sem feddhetem, hogy soha többé nem keresett. Végére neki is volt önérzete s nyilván mélyen megsértettem. Ha őt tehetném felelőssé, nem is kínozhatnám volna annyira a dolog. Az ember mindenkinek meg tud bocsátani, csak önmagának nem. Mi mentésed lehet, ha saját magad rongtad el a szerencsédet?

Nézd csak, nézd, milyen tűzbe jöttél egyszerre, kishúgom! Már nem is kérsz vagy kérdezel, hanem faggatsz, mint valami vizsgálóbíró! Hát csak nyisd ki jól a füledet s ha megérted: mi hiányzik az életemből? — akkor talán nem is kell külön válaszolnom a második kérdésedre. Arra, ami akkora szegyet ütött a fejedbe, drágám, arra, hogy szeretem-e egyáltalán Péter bátyádat?

Most kell visszakanyarodnunk arra, miért vált vesszőfutássá számomra a tanulás, amikor beleharaptam a művészettörténetbe. Tudod mit akartam, amikor nekifeszültem a tanulásnak? Ki akartam kapaszkodni az élet szemétdögréből, amelyet illendőbb szóval szegénységnek neveznek. De nemcsak a fejemet akartam kidugni belőle, hanem meg akartam szabadulni az emlékétől is. Te ezt nem tudod teljes egészében felfogni, kishúgom, mert te tán nem voltál soha igazán éhes sem, nem-hogy ordító nyomorúság vett volna körül: szakadatlan koplalás, nedves és sötét lakás, betegség, hiányos, ócska rongyok, a szegények udvarának szennyje és büze, szüntelen megaláztatás. De én, egy tisztviselő félárvája, öcsém-mel, két húgommal, özvegyen maradt anyámmal és később mostoha apámmal — én sosem bírom elfelejteni. Ha éjszaka át kell mennem a másodosztályú várótermen, ahol az álombamerült, szegénység szennyje és büze dőzsöl, testi rosszullet fog el ma is.

Nem is rovom fel önmagamnak, hogy csupa valóságos, szinte azt mondhatnám, kézzelfogható kincsre áhítóztam: napfényes lakásra, szép ruhákra, ízletes ételekre, emberhez méltó munkára és bánásmódra. Ezért küzdöttem összeszorított foggal és mindezt végül is csupán szépségem és műveltségem ellenértékéül kaptam meg, amikor férjhez mentem. Péter bátyád ugyan azzal hízeleg nekem is, önmagának is, hogy nem testi, hanem lelki erőnyeim hódították meg — a baj csak az, hogy testiekben minden rendjén van közöttünk, szellemiekben azonban egész világ választ el bennünket.

Am a felismerés, hogy nem megfizetett munkám eredményeként értem el mindazt, amire vágyakoztam, alig is bánt. Ugyan miért is kellene szellemi kincsekkel megvásárolni az anyagi parádicsom belépőjegyét? A szerencsétlenség abban van, hogy erőfeszitésem nem kielégülést, hanem olthatatlan szomjúságot eredményezett.

Amikor beástam magamat a művészettörténetbe, egyszerre belém villámlott: van valami, ami anyagi nyomorúság, betegség és az emberek szeretetlensége ellenére is igazibb sorsot és teljesebb életet ad. Egyszerre megértettem: egy remekbe készült festmény, szobor vagy oszlopsor nemcsak szellemi gyönyörűség, hanem egy ember lázas vívódásának tükörképe, s éppen az teszi nagyszerűvé és megrázóvá. Egyszerre rádöbbenem: a világon mindennél fontosabb az, hogy lelke van.

Igen, de énbennem csupán a szomjúság támadt fel az igazibb sors és a teljesebb élet iránt, arra azonban nem maradt sem erőm, sem bátorságom, hogy újra kezdjem az életemet. S ha már művésszé semmiképp nem nőhettem, de egy festő vagy szobrász, vagy filmrendező élettársa lehettem volna! Olyan valakié, akinek a munkájába egy szikrányit én is belesegíthetnék, ha többel nem, a megértéssel, a lelkesedéssel.

Talán átérzed, milyen szánalmas és neveltséges vagyok egyszerre, roppant erőfeszítéssel kicsikart doktori címmel, amely csak arra volt jó, hogy kirántsa talpam alól a szilárd talajt. S talán belátod, hogy a filmrendezőért sajog a szívem, korántsem a test sárvárgása, hanem a lélek honvágya ez.

Úgy, szóval a te jó anyád ilyen egyszerűen elhessené az én bogaraimat? Szüljek három gyermeket, s egyszerre itthon leszek megint a földön! Nyilván sosem hallott Gauguinról, aki élete delén elhagyta feleségét, gyermekeit, jólétét és az emberek megbecsülését, csak azért, hogy kedvére nyomoroghasson és festhessen. De, ha nagyom a dolgok mélyére tekintek, bevallom, olykor engem is elfog a kétség. Úgylehet, valóban anyádnak van igaza: az ő józansága az igazi élet s az én megszállottságom kótyagos ábránd csupán. Talán nem is tanulmányaimban, hanem szerencsétlen lelkialkatomban a hiba. Mindenesetre sokkal boldogabb lennék én is, Péter bátyád is velem, ha

egy fokkal együgyűbb és közönsége-
sebb volnék.

Nem, drágám, nem!

Ti nem büszkék vagytok rám, hanem
egy kicsit mindig zavarban vagytok a
társaságomban, s valójában nem is
irigylitek, hanem sért benneteket az én
szellemi szomjúságom.

Én azonban tiszta szívből irigy-
lem a ti egész világmindenséget egyet-
len távlatban felmérő szembogaratokat,
amely módot nyújt arra, hogy egy szé-
pen libbenő ruha, egy csőppel jobban
csurranó jövedelem, vagy egy grádics-
csal magasabb rang teljessé tegye bol-
dogságtokat.

Bracho Angelo (Mexikó): *Kaucsukgyűjtő*, 1958